

YU ISSN 0027-8084
UKD 808.61/.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXXII/3—4

**БЕОГРАД
1998**

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXXII (нова серија)

Св. 3-4 (1998)

САДРЖАЈ

О реченицама типа <i>КО ТО КАЖЕ / КО ДА ТО КАЖЕ</i> (МИЛКА ИВИЋ)	131
О критеријумима за семантичко нормирање речи (ИВАН КЛАЈН)	134
Неке специфичности отворене и затворене класе речи (ЗОРКА КАШИЋ)	188
О значењу српског глаголског префикса <i>-раз</i> (когнитивнолингвистички приступ) (ДУШКА КЛИКОВАЦ)	153
Значење речи <i>дух</i> и <i>душа</i> у савременом српском језику (СТАНА РИСТИЋ)	168
Суфикс <i>-чија/-чија</i> у српском књижевном језику (стилско-семантички аспект) (ПРВОСЛАВ РАДИЋ)	179
Континуанте глагола <i>*duti</i> (ЗВЕЗДАНА ПАВЛОВИЋ)	192
О једном примеру семантичке диференцијације међу синонимима (<i>хлеб-крух</i>) (МИЛАН ДРАГИЧЕВИЋ)	198
Основне лексеме родбинског родства у „Српским народним загонеткама“ Стојана Новаковића (САВА АНЂЕЛКОВИЋ)	201
Из језика „Сеоба“ Милоша Црњанског (1) (ЖИВОЈИН СТАНОЈЧИЋ)	218
Богатство боја у писаној речи Десанке Максимовић (АСИМ ПЕЦО)	226
Поетска функција језика (МИЛОСАВ Ж. ЧАРКИЋ)	240
Књижевни и/или стандардни језик (прилог појмовно-терминолошком разграничењу) (МИЛАН ШИПКА)	250
Промена основне фреквенције у двосложним речима са дугосилазним акцентом (МИРЈАНА СОКОЛОВИЋ)	259
Прикази и критике	
Српски језик на крају века (ПАВЛЕ ИВИЋ, СЛОБОДАН РЕМЕТИЋ, СВЕТОЗАР СТИЈОВИЋ)	271
Даринка Гортан-Премк, О полисемији и организацији лексичког система у српскоме језику (МИРОСЛАВ НИКОЛИЋ)	280
Лингвистички ентузијазам (Владимир Недељковић, Језички тренутак) (ЕГОН ФЕКЕТЕ)	283
Јован Ајдуковић, Русизми у српскохрватским речницама: принципи адаптације, речник (МИЛЕНА СТОЈАНОВИЋ)	289
Хроника	
Документи Одбора за стандардизацију српског језика	293
In memoriam	
Др Петар Ђукановић (31. III 1949 — 24. XI 1998)	301

МИЛАН ШИПКА

(Академија сценских умјетности, Сарајево)

КЊИЖЕВНИ И/ИЛИ СТАНДАРДНИ ЈЕЗИК (прилог појмовно–терминолошком разграничењу)

Полазећи од стања у нормативистичкој литератури словенских, па и других европских језика, гдје је углавном превладавала употреба термина *књижевни језик* и у значењу *стандардни језик*, аутор указује на потребу диференцирања тих двају термина, јер покривају двије различите ноције. Ово становиште поткрепљује се бројним примјерима у којима се етикета *књижевни* не може заменити етикетом *стандардни (језик)*, и обротно. *Стандардни језик* је идиом свјесно нормиран за различите цивилизацијске и културне потребе одређене друштвене заједнице, док је *књижевни језик* само језик књижевности, и писмености уопште (посебно у достандардним периоду), и не мора бити, а најчешће и није, организовано уређен, па га стога не карактерише експлицитна норма.

У нашој нормативистичкој (стандардолошкој) литератури термини *књижевни језик* и *стандардни језик* употребљавају се у истом значењу: функционишу као двије етикете једне исте ноције. Тако је, на пример, у *Enciklopedijskom leksikonu Mozaik znanja* (tom I: *Srpsko-hrvatski jezik*, изд. *Interpres — Beograd 1972*) термин *стандардни језик* уврштен само као контролна одредница (стр. 431), уз упућивање на *књижевни језик*, гдје се дају дефиниције и објашњења (180). И у другом сличном приручнику, издатом на српскохрватском говорном простору неколико година раније (*Dr Stjepan Babić: Jezik — Školski leksikon*, Panorama, Zagreb, 1965), стоји дословно исто:

„STANDARDNI JEZIK, v. Književni jezik“ (стр. 248).

Угледни руски аутор О. С. Ахманова, у дјелу *Словарь лингвистических терминов* (Москва — 1996) такође, и још директније каже:

„СТАНДАРТНЫЙ ЯЗЫК. То же, что язык литературный“ (стр. 452).

Треба рећи да је термин *књижевни* (или *литерарни*) језик уобичајен и у другим, несловенским језицима, нпр. у њемачком *Literatursprache* (поред *Schriftsprache* и застарелог *Bühnensprache*), енглески *literary language*, француски *langue littéraire* (поред *langue écrite*), талијански *lingua letteraria* итд.

У нашој науци о језику, па и школској пракси, готово искључиво се употребљава термин *књижевни језик*. Тако онда имамо школске граматике књижевног језика, па *Речник српскохрватског*

књижевног језика Матице српске и *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* САНУ. Имали смо донедавно и *Правопис српскохрватског књижевног језика* двију Матица, из 1960. Сада је то само *Правопис српског језика* МС (1993), без ознаке књижевног, и сл. Исто је и у стручној периодици. Као примјер наводим наслове текстова у најновијем дјелу проф. Милке Ивић, нашег, несумњиво, водећег стручњака за општу лингвистику:

— *Једно пооређење Вуковог језика са нашим данашњим књижевним језиком* — Вукова улога у нормирању екавске варијанте књижевног језика — *Данашњи аспекти проучавања српскохрватског књижевног језика* — *Проблем норме у књижевном језику* (в. књигу *О Вуковом и вуковском језику*, Београд 1997).

У свим би се овим случајевима, наравно, термин књижевни језик могао замијенити термином *стандардни језик*, поготово кад се употребљава с одредбом *савремени* (нпр. *савремени српски стандардни језик* и сл.), али је у нас, као што видимо, уобичајено да се каже само књижевни језик, рјеђе књижевни или *стандардни језик*. То не значи да се овај други, модернији и тачнији термин (*стандардни језик*) уопште не јавља. Без обзира на сам наслов, може се, рецимо, наћи у посљедњем наведеном чланку М. Ивић.

Најпотпунију аргументацију у прилог зајмени термина књижевни језик и других разних термина који се употребљавају код нас и у свијету, као што су, поред већ поменутих, *писмени језик* (према чешком *spisovný jazyk*) или *jezyk kulturalny* (како је у пољском, поред *jezyk ogólny/ogólnopolski* — у ширем смислу) итд., термином *стандардни језик*, дао је Далибор Брозовић у књизи *Standardni jezik — teorija/usporedbe/geneza/povijest/suvremena zbilja* (Zagreb, 1970). Термин књижевни језик, по њему, „ima samo jednu dobru osobinu: dugu tradiciju i široku usvojenost. Asocijativno je loš zbog premalene distanciranosti prema užem, specijaliziranom terminu *jezik literature*. S istoga je razloga uopće nezgodno uključiti riječ *literatura* ili *književnost* u dvočlani termiski naziv za standardni jezik — u književnosti se ne upotrebljava samo standardni jezik i zato je termin *litera(tu)rni jezik* преширок: *literatura* (тј. *beletristika*) служи се и разним другим органским и неорганским *idiomima* вишега и нижега рanga, начеšће у дијалогу, али не само у дијалогу, нпр. *nonstandardnim* писменим језицима као што је *provansalski*, дијалектима и *interdijalektima* језикā који имају свој *standardni* вид као *hrvatskosrpski* или га немају као *kašupski*, затим разним *vidovima* *razgovornoga* језика, *žargonima* и сл. С друге стране, термин *litera(tu)rni jezik* уједно је и *preuzak*, јер је очито да се *standardni* језик не употребљава само у *beletristici*. Но преко тих аргумената могли бисмо с обзиром на усвојеност и традицију ипак пријечи да не постоји *principijelan* разлог за напуштање термима *litera(tu)rni jezik*. Тај термин *asocira* и *predodžbe* о *dominantnoj* улози *beletristike* у *standardnom* језику као *pojavi*, *predodžbe* које су одраз разних *idealističkih* *konceptija* и које су *opasno opterećenje* на путу к *suvremenijim* и *progresivnijim* *shvaćanjima* *standardnog* језика.“ (стр. 15).

С овом аргументацијом, која се једнако односи и на други, чешћи облик тога термина (*књижевни језик*), можемо се у цјелини сложити, уз једну за предмет наше расправе важну напомену: Брозовић се, наиме, с пуним правом, залаже за замјену термина *књижевни* (или *литерарни*) *језик* термином *сјандардни језик*, али при томе остаје недоречено какав они смисаони садржај имају, тј. коју ноцију (или ноције) као терминолошке етикете покривају. Јер савршено је јасно да у нашој лингвистичкој номенклатури, посебно стандардолшкој, има мјеста (и оправдања за употребу) и за *књижевно/литерарни* и за *сјандардни језик*. Само их треба јасно појмовно–терминолошки издиференцирати и дефинисати. Истина, из цитираног става могао би се извести закључак да овај аутор под термином *књижевни/литерарни језик* подразумемијева (и) „нестандардне писмене језике“, што је тачно, али то не аплицира на нашу ситуацију. Могло би се чак рећи да он на домаћем терену не разграничава довољно оно што припада (достандардном) *књижевном језику* од онога што улази у појам *савремени сјандардни језик*. Такав се утисак може стећи нарочито на основу текста *О почетку хрватскога језичног стандарда* (у већ помињаној књизи *Standardni jezik*).

У лингвистици на српској страни највећи допринос афирмацији и продору термина *сјандардни језик*, и освјетљавању самог процеса језичке стандардизације, дао је новосалски професор Милорад Радовановић у својој књизи *Социолингвистика* (прво издање: Београд 1979, друго: Нови Сад, 1986), посебно у поглављу *Планирање језика — нормирање језика — сјандардни језик* (стр. 186–197). Ослањајући се прије свега на идеје и резултате америчких лингвиста, пионира социологије језика и социолингвистике Ајнара Хогна (E. Haugen), Џошуе Фишмена (J. Fishman), Ч. Фергасона (C. Ferguson) и других, он је у својој иновативној схеми показао како је језичка стандардизација сложен процес, који се одвија у десет међусобно повезаних фаза, тачније: процес који подразумемијева десет поступака, увијек друштвено условљених, осмишљених и организованих. То су: „(1) селекција (= одабирање), (2) дескрипција (= описивање), (3) кодификација (= прописивање), (4) елаборација (= разрађивање), (5) акцелерација (= убрзавање), (6) имплементација (= примењивање), (7) експанзија (= ширење), (8) култивација (= неговање), (9) евалуација (= вредновање), (10) реконструкција (= управљање) норме“ (стр. 188–189).

Без тога сложеног процеса, макар и с дјелимичним редуцирањем појединих поступака, или замјеном њиховог редослиједа, стандардни језик не може се изградити као ваљан цивилизацијски инструмент опште духовне комуникације. Укратко, без стандардизације нема ни језичког стандарда, као ни стандарда уопште. Бар не у оном смислу у коме о стандарду овдје говоримо, тј. као „норми, пропису који има за циљ да уједначи (истакао М. Ш.) облик, величину, квалитет“ итд. (према Алексићевом *Речнику страних речи и израза*, Београд 1978).

И према дефиницији стандардног језика коју је понудио Брозовић, нормираност (рекао бих: и уједначеност) једно је од битних обилежја тога идиома. Он у књизи *Standardni jezik*, на стр. 28, каже:

„Bitno je za definiciju standardnog jezika da je on autonoman vid jezika, uvijek normiran (истакао М. III.) i funkcionalno polivalentan, koji nastaje pošto se jedna etnička ili nacionalna formacija, uključivši se u internacionalnu civilizaciju, počne u njoj služiti svojim idiomom, koji je dotad funkcionisao samo za potrebe etničke civilizacije.“

Овом приликом нема потребе да се упуштамо у анализу социolingвистичких аспеката датих одређења, која у основи стоје. Вратићемо се стога начас на аргументацију за прихватање и против прихватања термина *стандардни језик*, заправо, на аргумент против који Брозовић такође износи:

„Jedini stvarni argument protiv tog termina“ — каже он — „jest sporedno značenje atributa *standardan*, tj. 'prosječan', što krije opasnost od krivih identifikacija. Mislim da ta opasnost ipak nije velika, a osnovno internacionalno značenje tog atributa dobro odražava neke od bitnih osobina standardnog jezika, i to upravo one koje se asociraju s društvenom funkcijom standardnog jezika kao civilizacijsko-jezičnog instrumenta višeg reda.“

Ја бих уз ово додао да од поменуте асоцијације нема никакве опасности, јер стандард, заправо, и јесте у суштини — „просјек“. А све што од просјека одступа, то није стандард, него је стилски обилежено. У томе је управо и једна од разлика која се јавља између *стандардног језика*, на једној страни, и *језика књижевности* или *јесничког језика*.

Стандардни језик је, дакле, нормирани, тачније — стандардизовани идиом, који је, с обзиром на своје многоструке друштвене функције, поливалентан, стилски разуђен. Стандардни језик је, заправо, најмањи заједнички садржалац својих функционалних стилова, од којих неки, као нпр. књижевноумјетнички или јеснички, по својој природи, у мањој или већој мјери, излазе из његових оквира, то ће рећи да се са стандардним језиком не подударају у цјелини. Ова је напомена важна и с теоријског и с практичног гледишта, о чему ће касније бити нешто више говора.

Теорија функционалних стилова у нас није иначе у довољној мјери прихваћена, иако је зачета још првих деценија двадесетог вијека у оквиру Московског лингвистичког кружока и петроградског Опозаза, а најављена и раније у радовима Вилхелма Хумболта и Бодуена де Куртенеа. Посебан допринос развоју те теорије дали су Р. Јакобсон, Л. В. Шчерба, Л. Јакубински, па Винокур, Виноградов и многи други у оквиру познатог Прашког серкла (посебно Хавранек). Код нас је вриједан прилог разјашњењу функционалне раслојености стандардног језика дао Бранко Тошовић у књизи *Функционални стилови* (Сарајево, 1988). Помињем ове мање-више познате чињенице зато што хоћу да истакнем како имамо разрађене теоријске поставке

од значаја за правилно поимање стандардног језика, али и за неке практичне поступке у вези с његовим нормом.

Наша наука о језику није посветила довољно пажње појмовно-терминолошком разграничењу *књижевног* и *стандардног језика*, па се те двије појаве често мијешају и поистовјећују, што, како је већ речено, може имати и неке практичне посљедице (у негативном смислу).

На трагу неопходног разликовања тих двију језичких појава, међу савременим је нашим лингвистима први Дубравко Шкиљан, који (у књизи *Pogled u lingvistiku*, Zagreb 1980, на стр. 149) каже:

„Uz termin standardni jezik, koji je novija lingvistička tvorevina, javlja se čitav niz sinonima i polusinonima. Najčešće se u tom smislu govori o *književnom* ili *literarnom jeziku*, no naziv nije sasvim prikladan jer se standardni jezik ne može u potpunosti poistovetiti s jezikom književnosti, to više što za jezične sisteme koji su se upotrebljavali ili se upotrebljavaju u literaturi nije neophodno da uvijek postoji eksplicitna norma.“

Уз резерву према свођењу појма *књижевни језик* на *језик књижевности*, што се ипак мора разликовати, треба истаћи Шкиљанову значајну напомену да за тај идиом „није neophodno da uvijek postoji eksplicitna norma“. А то је управо она *differentia specifica* која раздваја *књижевни* и *стандардни језик*.

Шта је то *књижевни*, а шта *стандардни језик* може се лако показати методом супституције, и то на нама сасвим блиским примјерима.

Познато је да су у историји српске културе у достандардном периоду (све до првих деценија деветнаестог стољећа) функционисали различити језички идиоми као медији књижевног стваралаштва, па и шире писмене комуникације. То су, рецимо, *српскословенски језик*, у првој половини осамнаестог стољећа, с Кипријаном и Јеротејем Рачанином, Гаврилом Ст. Венцловићем и Ђорђеом Бранковићем као главним представницима, па *рускословенски*, који се употребљава средином тога стољећа (углавном од 1740. до 1780), чији су репрезенти Христифор Жефаровић, Василије Петровић, Павле Ђулинац, Јован Рајић и Захарија Стефановић Орфелин, или, касније, почетком деветнаестог стољећа, *славеносербски*, којим пишу Лукијан Мушицки, Јоаким Вујић, Милован Видаковић и др. Сви ти идиоми, од којих један, рускословенски, улази чак и у сакралну сферу (постaje, стицајем друштвених околности, језик богослужења у Српској православној цркви) имају функцију српског књижевног језика у појединим епохама развоја српске културе. Ниједан од њих, међутим, не може се назвати стандардним језиком, јер није био подвргнут поступку стандардизације и није имао експлицитну норму. У тим случајевима, дакле, термини *књижевни* и *стандардни језик* никако се не могу замјењивати. И на хрватској страни у допрепородном периоду било је више различитих језичких идиома који су служили као књижевни језици (дакле, не само као језици књижевности), међу њима и кајкавско и

чакавско наречје. Стога је један рјечник, који је изашао у Загребу, и назван *Rječnik kajkavskoga književnog jezika*. Није, дакле, ту ријеч о дијалекатском рјечнику, него баш о рјечнику књижевног језика, јер је кајкавско наречје такође једно вријеме служило (у сјеверној Хрватској) као књижевни језик, док данас постоји само кајкавско дијалектално пјесништво. Ни у овом случају, у називу поменутог рјечника, одредба *књижевни* не би се могла замијенити одредбом *стандардни језик*, јер напросто кајкавскога стандардног језика није било, пошто тај идиом није никад био стандардизован. И у наше вријеме постоји један такав идиом међу јужнословенским језицима. То је градишћанскохрватски. Градишћански Хрвати у Аустрији, у покрајини Бургенланд, имају, наиме, свој посебан књижевни језик (различит од хрватског стандарда), који се такође не може назвати стандардним, јер није стандардизован и, вјероватно, никад неће ни бити. Ту термилошка замјена не би ишла, утолико прије што сами градишћански Хрвати називају свој језик само хрватским, па би испало да Хрвати имају два стандардна језика, што није тачно. Имају само један, који називају *хрвајски књижевни језик*, иако је то, заправо, у суштини, *хрвајски стандардни језик*, или пак *хрвајски језични стандард* (како би тај термин правилно гласио управо у духу тога стандарда). И некадашњи *стари(црквено)словенски језик* био је само књижевни, а не стандардни језик, иако су се њиме служили мање-више сви словенски народи.

На основу свега овога може се извести закључак да је књижевни језик ненормирани (или само дјелимично нормирани) идиом, који у одређеној (најчешће ужој) друштвеној заједници служи као инструмент књижевног и уопште културног стваралаштва, па и шире писмене комуникације. Управо по томе што има ширу употребу, изван књижевности у ужем смислу, *књижевни језик* се разликује, или га бар треба разликовати, од *језика књижевности*.

Нестандардизованост и неразвијеност функција битно су обилежје књижевног језика, за разлику од стандардног језика, који је стандардизован и тако оспособљен за више цивилизацијске потребе друштва. Битно је, дакле, за идентификацију стандардног језика постојање експлицитне норме, уз, наравно, развијене функције, прилагођене потребама савременог друштва. Норме стандардног језика бројне су и различите, али би се ипак могле сврстати у четири групе: 1. ортографска и ортоепска, 2. граматичка, 3. лексичка и 4. термилошка. Сликовито речено, зграда сваког стандардног језика почива на чврстим темељима експлицитне норме са четири угаона камена. То су: правопис са ортоепијом, прескриптивна или нормативна граматика, рјечник стандардног језика и термилошки стандард. Без тих приручника ниједан стандардни језик не може ваљано функционисати.

Термилошко разграничавање *књижевног* и *стандардног језика* захтијева још нека објашњења у вези с термином *књижевни језик*. Тај термин, наиме, има, како је већ констатовано, лошу страну у томе

што је вишезначан, а то, кад је у питању термин, није добра особина. Рикард Симеон у дјелу *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva, I-II* (Zagreb, 1969), даје чак десет значења тог термина, од којих оно под тачком 6. највише одговара опису стандардног језика, како га ми схватамо:

„Ipak se u većini slučajeva pod 'književnim jezikom' u prvom redu misli na jezik, koji se razvio na osnovi narodnog jezika, koji je gramatički pravilan i čist od tuđih elemenata, koji je brižno razvijan i usavršavan i kojim se služe u govoru i pisanju obrazovani slojevi naroda“ (стр. 663а).

На другој страни, оно што Симеон наводи под т. 10. у опису садржаја појма *књижевни језик* одговара ономе што бисмо и ми данас назвали књижевним језиком. Ту он, поред осталог, каже:

„U lingvističkom opisivanju književnim se zove stanje jezika, koje je zasvjedočeno u književnosti i pismenosti, za razliku od običnoga, govornog narodnog jezika.“ (стр. 663б).

Књижевни је језик, дакле, „стање језика које је засвједочено у књижевности и писмености“, другим ријечима — „писмени“ или „писани језик“ једне епохе или раздобља, а то су, како смо видјели, били, поред осталих, и славеносербски, или кајкавски књижевни језик, а данас је то градишћанскохрватски.

Послије ових објашњења, мислим да је потпуно јасно шта би у дихотомији *књижевни језик* — *стандардни језик* ваљало разумијевати под једним а шта под другим.

Од не мањег је значаја, теоретског и практичног, разликовање и треће појаве, оне коју Брозовић назива „дијасистемом ранга језика“, тј. језика као система свих народних говора, или, просто — народног језика. У србистици, склоној враћању „изворном“ или „чистом“ народном говору као узору, насупрот модернијим погледима на норму стандардног језика које заступа, више и упорније од осталих, проф. Милка Ивић, то је посебно важно.

Кад, дакле, кажемо *језик*, под тим, поред осталог и прије свега, треба имати на уму три појаве:

1. „*дијасистем ранга језика*“, тј. систем органских идиома којима говори народ, *народни језик*;

2. *књижевни језик* — ненормирани, нестандардизовани језик књижевног стваралаштва (у најширем смислу, дакле не само умјетничко-књижевног), који може бити и језик шире друштвене комуникације;

3. *стандардни језик* — одабрани, нормирани и функционално разрађени језик, који служи као инструмент цивилизације и културе одређене друштвене заједнице, најчешће ранга нације.

На крају, може се поставити питање у чему је потреба и значај овога разликовања.

Прво, то може бити допринос неопходној класификацији лингвистичких ноција и стандардизацији наше лингвистичке терминологије.

гије, што је један од актуелних задатака наше науке о језику. И иначе је област терминологије, гдје се без стандарда, једноставно, не може, код нас најзапуштенија област. Од 1932. године, кад је, у редакцији Александра Белића и Стјепана Ившића, као 1. свеска I књиге унифициране школске терминологије, објављена *Грамађичка терминологија*, код нас на том плану није учињено готово ништа. Покушај Комисије за израду Правописа двију Матица (1960) да обједини правописну терминологију није вриједан пажње, јер је више плод српско-хрватских нагодби него озбиљне елаборације. Још раније, у 6. тачки Новосадског договора (1954) указано је и на проблем терминологије уопште. Тада је речено:

„Питање израде заједничке терминологије такође је проблем који захтева неосложно решење. Потребно је изградити терминологију за све области економског, научног и уопште културног живота.“

Ни од тога, због познатих разлога, није било ништа; све је остало мртво слово на папиру. Сад је дошло вријеме да се ради, ако не на заједничкој, а оно на националној стручно-научној терминологији, па нека се овај рад схвати и као указивање на проблем, макар само у сквиру науке о језику.

Друго, утврђивањем и прецизним дефинисањем термина о којима је овдје ријеч лакше ће се моћи идентификовати и разлучивати основни језички феномени, с којима се стално сусрећемо у научној и стручној публицистици. Још су, наиме, стари Латини знали да „*qui bene distinguit, bene docet*“, па је ред да и ми, на крају двадесетог вијека, добро поучавамо (и радимо) тако што ћемо добро разликовати оно о чему говоримо.

Треће, и најважније, јесте чињеница да ће се јасним појмовно-терминолошким одређењем *стандардног језика* и разлучивањем од *књижевног језика* допринијети изоштравању оптике и утврђивању критеријума приликом избора примјера за илустрацију правописне норме и одређивању корпуса текстова за израду перскриптивне или нормативне граматике савременог језика, тј. научне граматике савременог српског стандардног језика. Већ је речено да треба напуштати старе узоре и романтичне представе о „чистоти“ народног језика, о враћању Вуковој (тршићкој) норми, али и преиспитати оријентацију готово искључиво на умјетничокњижевне текстове, који су, по природи, понајмање репрезенти језичког стандарда, и ослонити се на стилски регистар стандардног језика у цјелини, а посебно на узорна интелектуална достигнућа наших људи у свим подручјима језичке употребе. На све је то упозоравала проф. Милка Ивић још 1965. године у реферату на Петом (сарајевском) конгресу југослависта (в. текст *Проблем норме у књижевном језику* у већ поменутој најновијој књизи овог аутора *О Вуковом и вуковском језику*, стр. 145–147), али и у бројним другим својим радовима. Не би требало допустити да то остане само глас вапијућег у пустињи. У том смислу и овај рад може се схватити не само као расправа о једном терминолошком питању у нашој науци о језику него и као подсјећање на оно што нам ваља

сада чинити. Јер, не би било добро да и даље будемо, како је још прије више од тридесет година говорила Милка Њивић, у ситуацији, „која нам свакако не диже реноме у свету, да морамо једни другима, по лингвистичким публикацијама, по симпозијумима и конгресима, доказивати већ одавно доказане, другде савршено познате чињенице: да цело столеће протекло од рођења једног књижевног језика значи довољно дуг период сазревања чији су неминовни плодови — читав низ појединости по којима се садашњи тренутак разликује од почетног; да искључиво у почетном тренутку стварања писмености једне средине може језик неписмених да постане узор, али је потпуно депласирано неписмене и данас сматрати компетентним у изграђивању језичке културе (и језичког стандарда — М. Ш.), у времену када је та култура већ давно освештана писменом традицијом чији је носилац — образовни слој народа.“

У то име, могли бисмо, макар и као први, закашњели корак у новом правцу, прихватити модернији и одређенији термин *сјандардни језик* и разграничити га од *народног* и *књижевног језика*.

S u m m a r y

Milan Šipka

LITERARY AND/OR STANDARD LANGUAGE

(A contribution to a conceptual and terminological differentiation)

Our review of the relevant literature about Slavic and other European languages has revealed that the term *literary language* has been used to cover both standard and literary from of the given language. We do not accept this practice and argue for a consequent conceptual and terminological differentiation between *standard language* on the one hand and *literary language* on the other, pointing at numerous examples where those two concepts are not interchangeable.

Standard language is the form of a language which is consciously prescribed and intended for different cultural needs of certain social group. *Literary language*, on the contrary, is a language of the literature and literacy in general (and in pre-standard period) in an organized manner, and therefore does not contain explicit normative elements.